УДК 9031:572.77

Сегеда С. П.

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ОДОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена питанням антропологічного складу та етнічної історії населення черняхівської культури. На підставі антрополого-одонтологічних даних виділено три регіональних комплекси, що склались на різній етнічній основі.

Черняхівська культура - одне з найяскравіших культурно-історичних утворень першої половини I тис. н.е. на Південному Сході Європи. В період свого розквіту, який припадає на III-IV ст., вона обіймала більшу частину сучасних українських і молдовських земель та суміжні з ними райони Польщі, Румунії, Росії. За особливостями поховального обряду, кераміки, домобудівництва серед черняхівських пам'яток виділяються три локальні групи, пов'язані з певними регіонами, а саме: Північно-Західним Причорномор'ям, межиріччям Дністра, Пруту та Дунаю, лісостеповою зоною України [1]. Наявність цих регіональних відмінностей певною мірою пов'язана з неоднорідністю етнічного складу носіїв черняхівськоі' культури, в творенні якої, на думку більшості дослідників, брали участь скіфи, сармати, гети, східні слов'яни та готи. Що ж до питання про роль окремих етносів в її формуванні, то воно й досі викликає доволі гострі дискусії в історико-археологічній літературі.

Певну участь в його обговоренні брали й фахівці-антропологи. Так, на думку Т.Кондукторової, в антропологічному складі населення черняхівської культури виокремлюється два основних компоненти: помірно доліхокранний, з середнім за шириною обличчям і чітко окресленим носом, пов'язаний з пізніми скіфами, та більш доліхокранний, високоголовий, з дещо ширшим носом та нижчими орбітами [2]. Останній, за спостереженнями Т.Рудич, склався на основі фізичного типу племен культур шнурової кераміки, характеризуючись північно-західними та західними напрямками антропологічних зв'язків [3]. Певні аналогії йому простежуються серед синхронних груп Південної Балтії.

Поряд з "традиційними" краніологічними ознаками для висвітлення етногенетичної проблематики нині широко застосовуються дані етнічної одонтології - окремого розділу антропології, який вивчає особливості будови зубів давніх та сучасних популяцій людства. Це пояснюється тим, що, згідно з дослідженнями останніх десятиліть, одонтологічні маркери досить чітко розрізняють представників великих расових груп людства, утворюючи великі територіальні угруповання - одонтологічні типи [4]. Аналіз взаємостосунків цих типів істотно доповнює інформацію, отриману на підставі інших морфологічних та фізіологічних систем - своєрідних біологічних "міток", які дають змогу отримати інформацію історичного характеру.

Пропоноване дослідження присвячено підсумкам антрополого-одонтологічних досліджень дев'яти краніологічних серій з могильників черняхівської культури (Журавського, Черняхівського, Переяслав-Хмельницького, Боромлянського, Успенського, Садівського, Гаврилівського, Холмського та Коблевського), що зберігаються у фондах Інституту археології НАН України та Музею і НДІ антропології Московського університету ім. М.В.Ломоносова (Росія). Матеріали опрацьовані автором за методикою О.О.Зубова [5]. Залучені також дані латвійської дослідниці Р.Гравере, яка обстежила збірну серію черепів з черняхівських некрополів Молдови - Будештського та Малаештського [6]. Місцезнаходження могильників черняхівської культури показано на рисунку.

Для міжгрупового аналізу були використані такі ознаки: лопатоподібні форми верхніх медіальних різців, горбик Карабеллі, форма

© *Сегеда С.П.*

першого і другого нижніх молярів, дистальний гребінь тригоніду, колінчаста складка метаконіда, варіант II впадіння першої борозни метаконіда на M1. Саме ці характеристики будови зубів мають високу расово-діагностичну цінність і лежать в основі антрополого-одонтологічної типології народів Східної Європи [7].

Ступінь відмінностей між обстеженими вибірками оцінювався на підставі величин "середньої таксономічної відстані" (СТВ) між ними, які вираховувались на основі критерію Фішера [8]. Якщо величина СТВ <0,30, то це свідчить про близькість антрополого-одонтологічних комплексів, при СТВ 0,31-0,61 відстань між ними вважається середньою, а при СТВ >0,61 - значною [9].

Аналіз варіацій провідних одонтологічних ознак в обстежених вибірках показав, що загалом вони не виходять за межі, властиві представникам великої європеоїдної раси [10]. Водночас їм притаманний досить широкий діапазон мінливості і наявність певних закономірностей географічного розподілу (табл. *1-2).* Це дає підстави виокремити серед черняхівської людності Східної Європи три регіональних комплекси, а саме: подніпровський, лівобережний та дунайсько-дністровський.

Подніпровський комплекс виділений на матеріалах черняхівської та переяслав-хмельницької серій, які охоплюють 49 черепів. Він характеризується середнім рівнем редукції першого нижнього моляра, помірною присутністю ознак "східної" орієнтації - лопатоподібних різців, колінчастої складки метаконіда та дистального гребеня тригоніду, середнім відсотком горбика Карабеллі, та середньонизьким - варіанта 2(II) med. (табл. 3). Наведене сполучення ознак відоме під назвою "середньоєвропейський одонтологічний тип", різні модифікації якого зустрічаються як серед давнього, так і сучасного населення Східної Європи [11]. Лівобережний комплекс виділений на матеріалах близьких між собою боромлянської, успенської та садівської серій (50 черепів). Він характеризується середньовисоким рівнем редукціх першого нижнього моляра, дуже високою частотою горбика Карабеллі, дещо підвищеною (в європеоїдному масштабі) концентрацією деяких "східних" ознак, надто колінчастої складки метаконіда та балів 4-6 міжкореневого затікання емалі, дуже низьким відсотком варіанта 2(II) med. Дане сполучення ознак властиве представникам східної гілки так званого південного грацильного типу, здавна поширеного в степовій зоні Східної Європи, на Північному Кавказі, в Середній Азії тощо [12]. Що ж до теренів України, то риси даного типу вперше були виявлені тут серед носіїв пізньотрипільської усатівської культури доби енеоліту. Надалі вони характеризували окремі групи людності ямної культури енеолітичної доби та племен білозірської культури Північно-Західного Причорномор'я, скіфів і сарматів степової зони України [13].

Дунайсько-дніпровський комплекс виділений за підсумками вивчення холмської, будештської та малаєштської серій (близько 70 черепів).* Його визначальні риси: підвищений рівень редукції верхніх молярів, відсутність "східних" ознак, низьке значення горбика Карабеллі і, навпаки, дуже високе - варіанта II впадіння другої борозни метаконіда. За деякими характеристиками до груп цього комплексу тяжіє також коблевська вибірка.

Основу даного комплексу складає грацильний одонтологічний компонент. Однак аналогії йому серед синхронних груп - носіїв рис грацильних одонтологічних типів - досі невідомі. Подібне сполучення ознак характеризує сучасних українців карпатської зони [14], де, як відомо, був здавна присутній фракійський морфологічний компонент [15]. Останній, за М.Великановою, відіграв істотну роль у формуванні фізичного типу черняхівських племен прутсько-дністровського межиріччя [16]. Це дає підстави припускати, що в основі дунайсько-дністровського одонтологічного комплексу лежить фракійський (гетський) субстрат. Проте для остаточних висновків щодо його генетичних витоків слід обстежити краніологічні серії з гетських могильників.

Дуже своєрідним сполученням одонтологічних ознак (відсутність лопатоподібних різців, високий відсоток чотиригорбикових нижніх молярів та колінчастої складки метаконіда, низький процент горбика Карабеллі тощо) характеризується гаврилівська серія, яку неможливо віднести до жодного з намічених комплексів.

Загалом правомірність виділення серед черняхівської людності регіональних комплексів не викликає сумнівів. Водночас слід мати на увазі, що відмінності між окремими

* У праці Р.Гравере відсутні точні дані про чисельність обстеженої нею будештсько-малаєштської краніологічної серії.

вибірками, а, отже, і самими комплексами мають помірний характер. Про це свідчить величина СТВ, пересічне значення якої для всієї сукупності вибірок черняхівської культури становить лише 0,44 (табл. *4)*.

Незабаром після відкриття першої черняхівської пам'ятки - могильника поблизу с.Черняхів на Київщині, зробленого В.Хвойкою в 1899 р., в історико-археологічній літературі розгорнулись гострі дискусії з приводу ролі готів у політичній та етнокультурній історії Східної Європи першої половини I тис. н.е., які тривають і донині. Думки, висловлені в процесі обговорення цього питання, мають вкрай суперечливий характер, а саме: від визнання готів ледве не єдиними творцями черняхівської культури до майже повного заперечення їхнього внеску у формування даного історико-культурного утворення. Для його висвітлення вдавалися й до спроб залучити антропологічні дані, однак цьому перешкоджала відсутність матеріалів, пов'язаних з готами.

Застосування антрополого-одонтологічної методики для висвітлення даної проблематики стало можливим завдяки сприянню польських колег - співробітників кафедри польської археології Люблінського університету ім. М.Складовської-Кюрі, які надали нам можливість обстежити дві краніологічні серії з могильників т.зв. масломенчської групи (70 черепів), розташованих поблизу сс.Масломенч і Грудек на південному сході Польщі.

На думку А.Коковського, що виділив цю локальну групу черняхівсько-вельбарських пам'яток Побужжя, в її створенні, очевидно, брали участь готи і місцеві племена, асимільовані готами під час їхнього пересування у напрямку Мазов'я, Підляшшя, Полісся та Волині [17].

Аналіз одонтологічних ознак об'єднаної серії черепів масломенчської групи показує, що їй властиві високий рівень редукції нижніх молярів, висока частота горбика Карабеллі, середньовисоке значення варіанта II метаконіда, дещо підвищена частота "східних" ознак, причому колінчаста складка зустрічається значно частіше, ніж дистальний гребінь тригоніду. Наведене поєднання характеристик властиве носіям т.зв. північного грацильного типу, риси якого поширені серед давнього та сучасного населення Скандинавії, Південно-Східної Прибалтики, Північного Заходу Російської Федераці [18].

Порівняння об'єднаної масломенчської серії з черняхівськими вибірками свідчать про те, що відмінності між ними здебільшого мають доволі принциповий характер, зумовлений всім комплексом ознак, які лежать в основі антрополого-одонтологічної типології давніх та сучасних популяцій Східної Європи. Виняток становить лише гаврилівська серія, де виявлені деякі визначальні риси північного грацильного типу (наприклад, поєднання високого рівня редукції першого нижнього моляра з високою частотою колінчастої складки метаконіда). Останнє добре узгоджується з підсумками краніологічних досліджень [19]. Слід також відзначити й подібність одонтологічних комплексів краніологічних серій з Масломенчського, Боромлянського та Успенського могильників. Щоправда, вона може пояснюватись впливом сарматського компонента, наявність якого була зафіксована нами в усіх трьох вибірках [20].

Загалом антрополого-одонтологічні дані не заперечують певного внеску готів у формування фізичного типу людності черняхівської культури на теренах сучасної України. Можливо, саме з ними пов'язаний доліхокранний високоголовий, відносно широконосий та низькоорбітний морфологічний компонент, виявлений в похованнях з північною орієнтацією. Однак отримані нами дані вказують на переважання в черняхівських серіях рис, властивих людності скіфського часу. Частково це можна пояснити тим, що: а) за своєю чисельністю готи, безумовно, значно поступались місцевим племенам, які успадкували морфологічні ознаки своїх попередників; б) серед готських племен був поширений обряд кремації небіжчиків, що значно обмежує можливості антропологічного аналізу.

Актуальним, як і раніше, залишається питання про участь слов'янських племен у формуванні черняхівської культури. Зазначимо, що його вирішення ускладнене обмеженістю джерельної бази, що пояснюється поширенням обряду кремації серед носіїв "праслов'янських" культур кінця I тис. до н.е. та літописних східнослов'янських племен аж до запровадження християнства на Русі. Крім того, в нашому розпорядженні немає матеріалів з території Верхньої Наддністрянщини, де, за археологічними даними, в найбільш виразній формі простежується генетичний зв'язок між черняхівськими та пізнішими слов'янськими старожитностями. За цих обставин для ви-

світлення даної проблематики доводиться звертатись до підсумків порівняльного аналізу краніологічних серій з черняхівських та давньоруських могильників лісостепової зони України, хронологічний розрив між якими становить 6-9 століть. Це не так багато, враховуючи консервативність антропологічних ознак, які самі по собі дуже мало змінюються в часі.

Зіставлення журавської та давньоруської григорівсько-бучацької серій, які походять з могильників Дніпровського Правобережжя, свідчить про схожість їхніх одонтологічних комплексів, основу яких становить помірний рівень редукції нижніх молярів, середньовисокий відсоток горбика Карабеллі та невисока концентрація ознак "східної" орієнтації. Ця схожість підтверджується статистичними критеріями - величина СТВ між згаданими серіями становить лише 0,38.

Близкість антропологo-одонтологічних характеристик черняхівської та давньоруської людності Правобережжя Середньої Наддніпрянщини є важливим аргументом на користь їхньої генетичної спорідненості. Це означає, що слов'яни або асимілювали частину черняхівців, набувши рис своїх попередників, або ж входили до конгломерету племен - творців черняхівської культури. Питання залишається відкритим, оскільки властивий журавській та григорівсько-бучацькій серіям середньоєвропейський одонтологічний тип, як відомо, був здавна поширений як серед слов'янських так і неслов'янських груп Східної Європи. Що ж до теренів сучасної України, то вперше він був представлений тут ще серед племен дніпрово-донецької культури доби неоліту (VI-IV тис. до н.е), надалі зустрічаючись в окремих групах носіїв ямної культури доби енеоліту території Середньої Наддніпрянщини, білозірської культури епохи пізньої бронзи території Нижнього Подніпров'я, скіфських племен лісостепової зони України [21].

Відзначена нами близкість одонтологічних комплексів черняхівської та давньоруської людності Правобережжя добре узгоджується з підсумками краніологічних досліджень. Посилаючись на їхню схожість за діаметром вилиць - однієї з визначальних ознак фізичного типу східних слов'ян, - М.Великанова вказала на те, що це "дозволяє припустити певну роль черняхівського елемента у формуванні антропологічного типу полян" [22]. Ще категоричніше з цього приводу висловилась Т.І.Алексєєва: "...поляни по суті є безпосередніми нащадками черняхівців" [23], хоча це, безумовно, перебільшення: фізичний тип нащадків літописних полян сформувався за участі кількох компонентів - відносно високовузьколицього, високоорбітного, властивого черняхівській людності, і масивнішого, доволі широконосого, відносно низьколицього і низькоорбітного, що він переважав у нащадків літописних східнослов'янських племен.

Певні спільні риси (підвищені відсотки лопатоподібних різців, шестигорбикових перших нижніх молярів, колінчастої складки тощо) простежується і при зіставленні одонтологічних комплексів черняхівського та давньоруського населення Лівобережного Подніпров'я, які, проте, істотно розрізняються між собою за двома ключовими ознаками - частотою чотиригорбикових перших нижніх молярів та горбика Карабеллі. Наявність цих відмінностей все ж не суперечить висновку про участь черняхівського морфологічного компонента у формуванні антропологічного складу східнослов'янської людності даного регіону України, що підтверджують і краніологічні дані. Показовою в цьому відношенні є серія черепів з некрополя XI-XII ст. біля с.Камінне на правому березі середньої течії річки Псел, яка за багатьма ознаками виразно тяжіє до краніологічних серій із черняхівських могильників Середньої Наддніпрянщини [24]. Водночас, як і давньоруські серії Правобережжя, вона масивніша, ніж черняхівські, що свідчить про наявність властивого всім східним слов'янам масивного компонента.

Подальші дослідження, попри неабиякі складнощі, пов'язані з обмеженістю джерел, все ж дозволять чіткіше окреслити роль слов'ян у формуванні морфологічних рис людності черняхівської культури. Що ж до внеску самих черняхівців в генотип їхніх спадкоємців на теренах України, то він є безперечним.

Таблиця 1

Середні значення провідних одонтологічних ознак із могильників черняхівської культури лісостепової зони України*

Ознака	с.Журавка		с.Успенка		с.Боромля	
	N	%	N	%	N	%
Краудінг I^2	26	30,8	5	20,0	10	20,0
Діастема I^1– I^1	25	16,0	3	0,0	5	0,0
Редукція I^2	31	6,5	1	0,0	7	0,0
Лопатоподібні I^1	23	4,3	1	0,0	9	11,1
Редукція Ну на M^2	38	28,9	7	14,3	10	10,0
Горбик Карабеллі на M^2	32	28,1	6	66.7	12	58,3
Чотиригорбикові M_1	28	7,1	10	10,0	17	11,8
Шестигорбикові M_1	28	0,0	10	10,0	47	5,9
Форма + 5 на M_1	28	16,2	10	0,0	18	5,5
Чотиригорбикові M_2	36	97,2	5	80,0	18	88,9
Колінчаста складка метаконіда на M_1	13	7,7	6	0,0	10	20,0
Дистальний гребінь тригоніду на M_1	26	7,7	9	11,1	15	0,0
T.a.m.i.	35	5,7	10	0,0	18	0,0
Варіант 2(II) med на M_1	12	25,0	7	14,3	10	20,0
Варіант 2(III) med на M_1	12	50,0	7	71,4	10	70,0
Варіант I ра (3) на M_1	7	14,3	2	50,0	5	40,0
Міжкореневе затікання емалі на M^2 (бали 4–6)	23	60,8	8	75,0	12	49,9
Міжкореневе затікання емалі на M^2 (бали 5–6)	23	21,8	8	37,5	12	16,6

Таблиця 2.

Середні значення провідних одонтологічних ознак із могильників черняхівської культури степової зони України

Ознака	с. Гаврилівка		с. Холмське		с. Коблево	
	N	%	N	%	N	%
Краудінг I^2	10	20,0	8	0,0	6	33,3
Діастема I^1– I^1	7	0,0	3	33,3	7	28,6
Редукція I^2	6	0,0	2	0,0	6	0,0
Лопатоподібні I^1	10	0,0	4	0,0	2	25,0
Редукція M^2	13	7,7	5	50,6	10	40,0
Горбик Карабеллі на M^1	12	8,3	16	25,0	7	57,1
Чотиригорбикові M_1	11	18,2	11	9,1	9	0,0
Шестигорбикові M_1	11	0,0	11	0,0	9	0,0
Форма + 5 на M_1	11	10,4	11	9,1	9	11,1
Чотиригорбикові M_2	13	0,0	8	100,0	11	90,9
Колінчаста складка метаконіда на M_1	5	20,0	7	0,0	4	0,0
Дистальний гребінь тригоніду на M_1	7	0,0	9	0,0	5	0,0
T.a.m.i.	10	0,0	11	0,0	9	0,0
Варіант 2 (II) med на M_1	4	25,0	6	50,0	2	0,0
Варіант 2 (III) med на M_1	4	25,0	6	50,0	2	100,0
Варіант I ра (3) на M^1	1	0,0	3	50,0	–	–
Міжкореневе затікання емалі на M^2 (бали 4–6)	12	50,0	6	50,0	9	55,5
Міжкореневе затікання емалі на M^2 (бали 5–6)	12	50,0	6	50,0	9	11,1

Таблиця 3.

Середні значення провідних одонтологічних ознак у збірних краніологічних серіях регіональних комплексів черняхівської культури

Ознака	Подніпровський		Лівобережний		Дунайсько-Дністровський	
	N	%	N	%	N	%
Лопатоподібні I^1	27	3,7	13	7,7	13	0,0
Горбик Карабеллі на M^1	38	26,3	17	11,8	32	25,0
Чотиригорбикові M_1	33	6,1	39	7,7	28	10,7
Шестигорбикові M_1	33	0,0	39	5,2	28	0,0
Чотиригорбикові M_2	42	97,6	22	95,4	33	94,5
Колінчаста складка метаконіда на M_1	17	5,9	22	13,6	16	0,0
Дистальний гребінь тригоніду на M_1	31	3,2	33	3,0	19	0,0
Варіант 2 (II) med на M_1	15	26,7	22	13,6	24	66,7

Таблиця 4.

"Середня таксономічна відстань" між одонтологічними комплексами краніологічних серій із могильників черняхівської культури

1	Могильник	2	3	4	5	6	7
2	Журавський	0,47	0,57	0,49	0,34	0,49	0,49
3	Успенський	–	0,37	0,39	0,40	0,44	0,39
4	Воромлянський	–	–	0,52	0,53	0,25	0,60
5	Гаврилівський	–	–	–	0,29	0,53	0,53
6	Холмський	–	–	–	–	0,43	0,15
7	Коблевський	–	–	–	–	–	0,55
8	Будештський	–	–	–	–	–	–
9	Мелаєштський						

1. *Баран В.Д.* Черняхівська культура: За матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу. - К.: Наук, думка, 1981. - 286 с.

2. *Кондукторова Т.С.* Физический тип людей Нижнего Приднепровья на рубеже нашей эры (по материалам могильника Николаевка-Казацкое). - М.: Наука, 1979. - С. 67.

3. *Рудич Т.* К вопросу об ориентации погребенных на могильниках черняховской культуры (по материалам антропологии) // 100 лет черняховской культуры. - К., 1999. - С. 126 -134.

4. *Зубов АЛ* . К выделению новой области в системе антропологии: Принципы этнической одонтологии // СЭ. - 1966. - №1. - С.3-13.

5. *Зубов А.А.* Одонтология: Методика антропологических исследований. - М.: Наука, 1968. - 200 с.

6. *Гравере Р.У.* Этническая одонтология латышей. - Рига: Зинатне, 1987. - 239 с.

7. Этническая одонтология СССР. - М.: Наука, 1979. - С. 250-251.

8. *Плохинский Н.А.* Биометрия. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1970. - 368 с.

9. *Аксянова Г.А.., Зубов Л А., Кочиев Р.С.* Материалы по одонтологии коми-зырян как этногенетический источник // СЭ. - 1979. - №3. - С. 60-70.

10. *Segeda S.* Dental Data as a Sours of Ethno- genetic Information based on Material from the Culture of the Chernyakhivsk Variability and volution. - 1994. - VoI. 4. - P. 29-34.

11. Этническая одонтология СССР... - С.250.

12. *Кашибазе В.Д. О* гетерогенности населения Кавказа по одонтологическим данным // ВА. - 1984. - Вып. 74. - С. 90-96.

13. *Сегеда С.* Антропологічний склад українського народу (спроба комплексного аналізу) // Народознавчі зошити. - 1998. - Зошит (2) 20. - С. 121-122.

14. *Сегеда С.П.* Украинцы // Этническая одонтология СССР. - М.: Наука, 1979. - С. 46.

15. *Дяченко В.Д.* Антропологічний склад українського народу. - К.: Наук. думка, 1965. - С. 126; *Алексеева ТМ.* Этногенез восточных славян. - М. Изд-во Моск. ун-та, 1973. - С. 273.

16. *Великанова М.С.* Палеоантропология Прутско-Днестровского междуречья. - М.: Наука, 1973. - С. 88.

17. *Kokowski A.* Grupa mastomecka w okresie rzymskim. - Lublin: 1987. - 32 s.

18. Этническая одонтология СССР... - С. 250.

19. *Кондукторова Т.С.* Антропология древнего населения Украины. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. - С. 117.

20. *Kozak-Zychman W., Segeda S.* Wyniki wstępnej analizy kraniologicznej i odontologicznej ludności grupy masłomeckiej // Annales Universitatis Mariae Curi-Sklodowcka. - Lublin-Polonia, 1994. - Vol. XLIX. - N 16. Sectio C. - S. 213-247.

21. *Сегеда С.П.* Скифское население Северного Причерноморья по данным этнической одонтологии // Чобручский археологический комплекс и вопросы взаимовлияния античной и варварской культур (IV в. до н. - IV в. н.е.) // Материалы полевого семинара. - Тирасполь, 1997. - С. 66-68.

22. *Великанова М.С.* Палеоантропология Прутско-Днестровского междуречья... - С. 107.

23. *Алексеева Т.И.* Антропологический состав восточнославянских народов и проблема их происхождения // Этногенез финно-угорских народов по данным антропологии. - М.: Наука, 1974. - С.75.

24. *Дяченко В.Д., Покас П.М., Сухобоков О.В.* Древнерусское население Левобережной Украины (по материалам могильника у с. Каменное) // Антропологические данные о составе древнего населения на территории Украины. - К.: Наук. думка. - С. 4-26.

Segeda S.P.

POPULATION OF CHERNYAKHIV CULTURE FROM THE DATA OF ETHNIC ODONTOLOGY

The paper is devoted to odontological composition and ethnic history of population of Chernyakhiv culture. Results of the studies in nine craniological series, most of which were analyzed by the author, have been generalized.

Three regional sets (Dnieper, Left Bank and Danube-Dniester) were identified from the analysis of variations of basic race diagnostic attributes of the teeth structure in the Chernyakhiv populations.

The Dnieper set is characterized by the features inherent in the Middle European odonthological type. Results of the intergroup analysis have confirmed that it is based on the local Scythian fundamentals imbibing also another more massive morphological component.

The left bank set embraces the features of representatives of the western branch of the Southern gracial type. It is based on the Scythian and Sarmatian Morphological components.

The Danube-Dnister set has nothing in common with the already studies groups of ancient population of South-Western Europe. It was probably formed on the Fracian basis.

According to the results of the intergroup analysis the Slavs were a part of the conglomerate of tribes, creators of the Chernyakhiv culture. As to the role of Gothic (East German) morphological component, it exerted no essential effect of formation of anthropological composition of Chernyakhiv population.

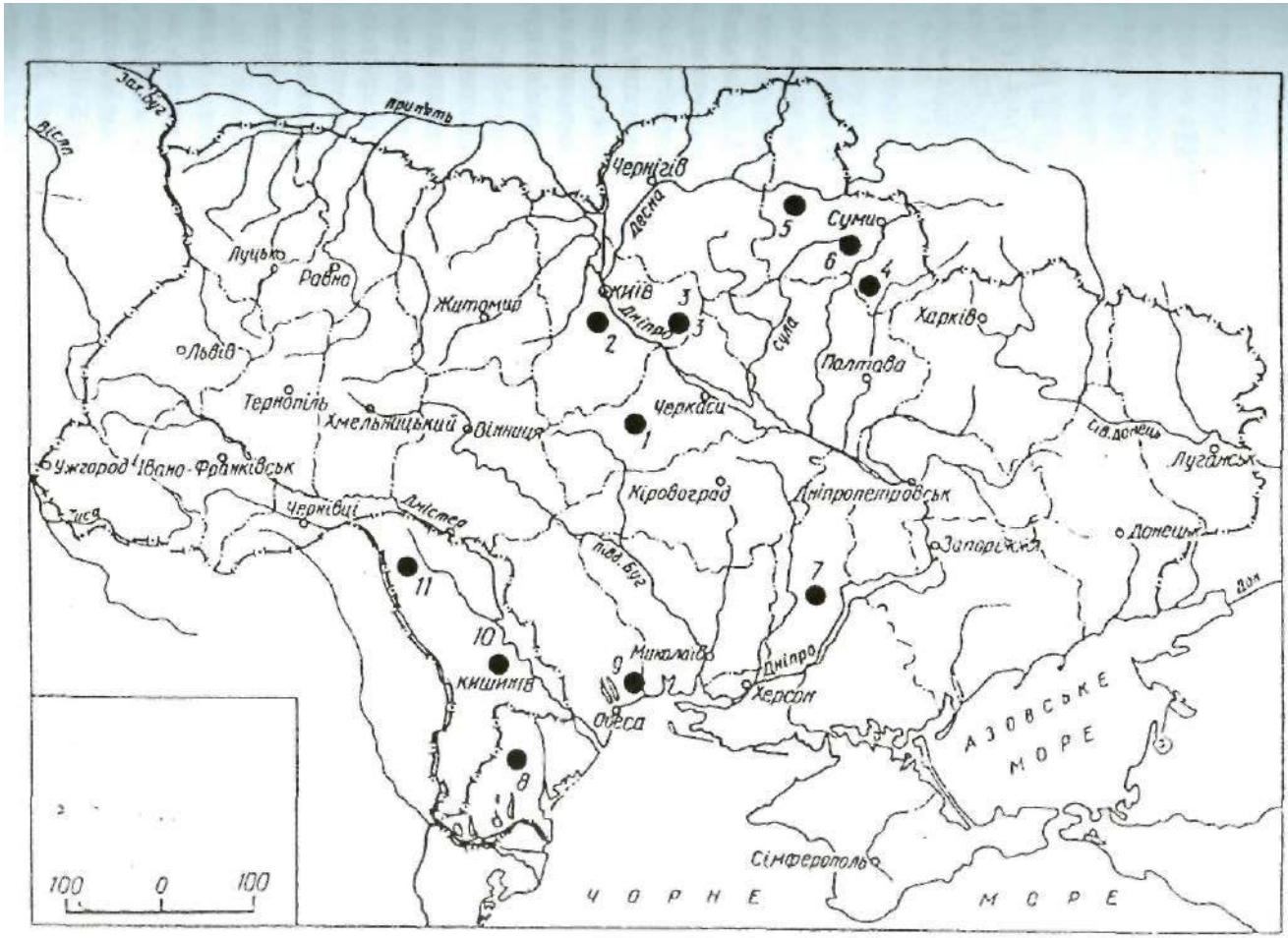

Рисунок. *Локалізація обстежених могильників черняхівської культури: 1 – Журавський; 2 – Черняхівський; 3 – Переяслав-Хмельницький; 4 – Боромлянський; 5 – Успенський; 6 – Садівський; 7 – Гаврилівський; 8 – Холмський; 9 – Коблевський; 10 – Будештський; 11 – Малаєштський.*